

## СПЕЦІАЛЬНІ ІНСТРУМЕНТИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ РИНКУ ПРИРОДНОГО ГАЗУ УКРАЇНИ

### SPECIAL TOOLS OF PUBLIC ADMINISTRATION OF THE NATURAL GAS MARKET OF UKRAINE

**Махмурова-Дишлюк О.П., д.ю.н., старший дослідник,  
професор кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін  
Київський університет інтелектуальної власності та права**

**Галуцько В.В., д.ю.н., професор,  
голова Академії адміністративно-правових наук,  
професор кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін  
Київський університет інтелектуальної власності та права**

**Лазарєв А.А., к.ю.н., заслужений юрист України,  
доцент кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін  
Київський університет інтелектуальної власності та права**

У статті проаналізовано спеціальні інструменти публічного адміністрування ринку природного газу України. Актуалізовано, що вони мають правову природу, застосовуються в межах компетенції адміністративних органів і спрямовані на досягнення публічного інтересу. Визначено, що інструменти публічного адміністрування становлять комплекс адміністративно-правових заходів, що використовуються для забезпечення прозорості, підзвітності й ефективності діяльності органів влади. Особливу увагу приділено сертифікації, яка розглядається як правова форма реалізації виконавчої владної компетенції, що поєднує елементи дозвільної системи, адміністративного контролю та юридичного підтвердження відповідності об'єктів установленим нормативним критеріям. Наголошується, що сертифікація у сфері природного газу виконує функцію підтвердження відповідності обладнання, технологій і персоналу встановленим вимогам безпеки, охорони довкілля та захисту прав споживачів. Особливо підкреслено поділ сертифікації на обов'язкову, яка є умовою доступу продукції на ринок, та добровільну, що застосовується з маркетинговою та репутаційною метою. Виявлено, що дієвість сертифікаційних норм забезпечується адміністративним примусом, який є специфічною формою державного впливу та реалізується у вигляді попереджень, штрафів, зупинення або анулювання ліцензії. Його відмінною рисою є можливість застосування не лише в разі правопорушення, а й у ситуаціях об'єктивної потреби невідкладного втручання, що робить його ефективним засобом реагування на загрози у сфері енергетичної безпеки. Показано, що взаємодія сертифікації та адміністративного примусу формує комплексний механізм публічного адміністрування, який дозволяє досягати балансу між економічними інтересами суб'єктів господарювання та публічними потребами держави і суспільства. Відзначено, що законодавче регулювання цих інструментів забезпечується законами про технічні регламенти, нормами адміністративно-деліктного права, а також постановами уряду та підзаконними нормативно-правовими актами спеціальних адміністративних органів.

**Ключові слова:** адміністративний акт, адміністративна угода, адміністративний примус, адміністративно-правовий режим, безпека, контроль, ліцензійні умови, нагляд, публічне адміністрування, публічний інтерес, ринок природного газу, санкції, сертифікація, технічне регулювання, якість.

The article analyzes the special instruments of public administration of the natural gas market of Ukraine, which have a clearly defined legal nature, are applied within the competence of authorized bodies, and are aimed at achieving the public interest. It is determined that the instruments of public administration represent a set of administrative and legal measures used to ensure transparency, accountability, and the efficiency of public authorities. Particular attention is paid to certification, which is considered a legal form of exercising state authority, combining elements of the permitting system, administrative control, and legal confirmation of compliance of objects with established regulatory criteria. It is emphasized that certification in the natural gas sector performs the function of confirming the compliance of equipment, technologies, and personnel with safety requirements, environmental protection, and consumer rights. Special attention is given to the distinction between mandatory certification, which is a condition for market access, and voluntary certification, which is applied for marketing and reputational purposes. It is revealed that the effectiveness of certification norms is ensured by administrative coercion, which is a specific form of state influence implemented in the form of warnings, fines, suspension, or revocation of licenses. Its distinctive feature is the possibility of application not only in the event of an offense but also in situations requiring urgent intervention, which makes it an effective tool for responding to threats in the field of energy security. It is shown that the interaction of certification and administrative coercion forms a comprehensive mechanism of public administration, which makes it possible to balance the economic interests of business entities and the public needs of the state and society. It is noted that the legislative regulation of these instruments is ensured by the Code of Ukraine on Administrative Offenses, the laws on technical regulations, as well as government resolutions and acts of regulatory authorities.

**Key words:** administrative act, administrative contract, administrative coercion, administrative-legal regime, certification, control, energy security, licensing conditions, natural gas market, oversight, public administration, public interest, quality, sanctions, technical regulation.

**Вступ.** Сфера публічного адміністрування ринку природного газу України є однією з ключових у забезпеченні енергетичної безпеки та стабільного функціонування економіки. Ринок природного газу має стратегічне значення, оскільки охоплює відносини, пов'язані з виробництвом, транспортуванням, розподілом і споживанням енергоресурсу, що впливає на розвиток промисловості, житлово-комунального господарства та соціальної сфери. Ефективність регулювання цієї сфери безпосередньо залежить від наявності чітких і дієвих правових механізмів, які забезпечують баланс між інтересами держави, бізнесу та споживачів.

Інструменти публічного адміністрування розглядаються як комплекс адміністративно-правових заходів, що

реалізуються органами влади в межах визначеної компетенції. Вони мають правову природу, зовнішній вираз і спрямовані на забезпечення публічного інтересу через регулювання та контроль діяльності суб'єктів господарювання. Серед таких інструментів виділяють загальні та спеціальні, причому останні мають багатофункційний характер і дозволяють досягати більшої прозорості та підзвітності адміністративних органів.

Спеціальні інструменти публічного адміністрування включають специфічні заходи адміністративного примусу, контроль і нагляд, адміністративно-правові режими, а також сертифікацію та інші правові процедури. Вони є найбільш вживаними роль у забезпеченні належної

якості послуг, безпеки споживачів та захисту публічних інтересів. Їхня особливість полягає в поєднанні регулятивних і примусових заходів, що дозволяє створювати комплексну систему впливу на діяльність суб'єктів природних монополій.

Проблематика обраної нами теми також полягає в недостатній розробленості теоретичних і практичних аспектів спеціальних інструментів у сфері ринку природного газу. Чинне законодавство містить розрізнені норми, що визначають порядок сертифікації, оцінювання відповідності, застосування заходів адміністративного примусу та здійснення державного нагляду. Водночас відсутність єдиного підходу до систематизації цих інструментів ускладнює їх ефективне застосування, а також створює ризики декларативності норм права без належного механізму примусового забезпечення.

Науковий аналіз спеціальних інструментів публічного адміністрування ринку природного газу є актуальним з огляду на сучасні виклики, зокрема потребу забезпечення енергетичної незалежності, гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами та підвищення рівня довіри споживачів до наданих послуг. Саме сертифікація та адміністративний примус у поєднанні з іншими інструментами створюють правову основу прозорого й ефективного регулювання газової сфери. Їх комплексне застосування дозволяє досягати балансу між економічною вигодою суб'єктів господарювання та публічним інтересом суспільства і держави, що робить цю тематику надзвичайно важливою в контексті розвитку сучасної правової системи України.

*Огляд останніх досліджень.* До проблематики інструментів публічного адміністрування в Україні звертали свою увагу вчені в галузі адміністративного права, серед яких – Л. Авраменко, І. Андрушков, А. Берlach, О. Боднар, В. Бевзенко, В. Галуцько, І. Гончаренко, О. Гулак, Н. Добрянська, М. Жуков, О. Жукова, Ю. Кіцул, О. Копиленко, М. Копиленко, Ю. Кривицький, Т. Кравцова, М.В. Лимар, А. Ліжевський, Р. Лиса, А. Ломакіна, О. Махмурова-Дишлюк, Р. Мельник, О. Мілієнко, В. Оксін, О. Петриченко, Н. Петрова, О. Петришин, Л. Радченко, Ю. Ромашов, О. Сергійчук, О. Скакун, І. Стемковська, І. Стойко, М. Цвік, О. Фелик, А. Хрідочкін, Р. Шерстюк, Ю. Шемшученко та ін. Проте комплексного аналізу розглядуваної нами проблематики в умовах сьогодення вони не здійснювали, а зосередили свої наукові зусилля на найбільш загальних чи спеціальних наукових проблемах.

**Мета статті** полягає в тому, щоб на основі аналізу теорії права, адміністративного права та чинного законодавства активізувати наукові положення щодо спеціальних інструментів публічного адміністрування ринку природного газу в Україні.

**Виклад основних положень.** Інструменти публічного адміністрування становлять зовнішній вираз адміністративної діяльності органів – мають правову природу, застосовуються в межах їхньої компетенції та спрямовані на досягнення публічного інтересу. Вони є комплексом адміністративно-правових заходів, які безпосередньо використовуються для охорони прав, свобод і законних інтересів приватних осіб і держави. До основних інструментів належать підзаконний нормативно-правовий акт, адміністративний акт, адміністративна угода, планування, фактична дія, заходи заохочення й переконання, заходи адміністративного примусу, контроль (нагляд), адміністративно-правовий режим та електронне врядування. При цьому спеціальними інструментами визнаються ті, що забезпечують прозорість, підзвітність і багатофункційність діяльності адміністративних органів, зокрема контроль, адміністративно-правовий режим, електронне врядування, заходи адміністративного примусу та інші [1, с. 201-202].

У теорії права сертифікація розглядається як правова форма реалізації державної владної компетенції,

що поєднує елементи дозвоільної системи, адміністративного контролю та юридичного підтвердження відповідності об'єктів установленим нормативним критеріям. Вона виражається у правовідносинах, де уповноважений суб'єкт публічного права (державний орган чи акредитована організація) ухвалює індивідуальноправовий акт – сертифікат, який підтверджує право на здійснення діяльності чи визнання відповідності об'єкта вимогам законодавства. Як прояв імперативного методу правового регулювання, сертифікація є обов'язковою у визначених законом випадках, відбувається у формалізованій процедурі та спрямована на захист публічного інтересу у сферах безпеки, охорони здоров'я, довкілля та технічної надійності, водночас реалізуючи принцип правової визначеності [2]. При цьому визнано, що ефективність норм права, зокрема норм адміністративного права інституту сертифікації, забезпечується застосуванням адміністративного примусу, адже без санкцій норми перетворювалися б на декларативні положення [3].

У юридичній літературі підкреслюється, що адміністративний примус є специфічною формою державного примусу, яка реалізується адміністративними органами задля охорони публічного порядку, національної безпеки, захисту прав і свобод громадян, а також усунення загроз, що виникають як унаслідок правопорушень, так і за наявності інших суспільно небезпечних обставин. Його характерною рисою визнається можливість застосування не лише після факту порушення, а й у разі об'єктивної потреби невідкладного втручання, як-от евакуація населення з небезпечних територій без рішення суду. У такому вимірі адміністративний примус є дієвим засобом оперативного реагування на загрози, що гарантує функційну здатність виконавчої влади належним чином виконувати свої публічні обов'язки [4].

На відміну від інших форм правового примусу, адміністративний примус не обмежується лише заходами юридичної відповідальності. Він може охоплювати заходи морального, майнового або фізичного характеру та переслідувати запобіжну, припиняльну чи каральну мету. Також його застосування визнається правомірним виключно за умови суворого нормативного регламентування підстав і порядку дій, адже йдеться про значний обсяг втручання у права й свободи особи. Це зумовлює потребу неухильного дотримання принципів пропорційності, законності, невідворотності й обґрунтованості адміністративного втручання [5].

У юридичній літературі простежуються тенденції до поглибленого наукового розуміння сутності інституту сертифікації та визначення її ролі у сфері технічного регулювання. Так, І. Стойко та Р. Шерстюк підкреслюють, що сертифікація є одним із ключових інструментів, спрямованих на забезпечення незалежного підтвердження відповідності продукції, процесів чи послуг установленим стандартам або технічним умовам. Вона базується на чітко визначених процедурах, випробуваннях та оцінюванні, які виконуються спеціалізованими органами чи акредитованими лабораторіями. Основним призначенням сертифікації є не лише підтвердження якості, а й гарантування безпеки життя, здоров'я, майна споживачів та охорони довкілля, а також підвищення рівня довіри до продукції в умовах міжнародної торгівлі та інтеграційних процесів [6, с. 32-36].

Водночас сертифікація має два основних різновиди – обов'язкову й добровільну. Обов'язкова сертифікація стосується продукції, що може створювати потенційні ризики для суспільства, як-от медикаменти чи будівельні матеріали, і є необхідною умовою для її легального обігу. Добровільна ж сертифікація ініціюється виробниками чи постачальниками з метою підвищення конкурентоспроможності, підкреслення якості або екологічної безпечності продукції. Використання міжнародних стандартів на

кшталт ISO 9001 чи ISO 14000 дає змогу підприємствам не лише вдосконалювати внутрішні процеси, але й отримувати додаткові переваги на міжнародних ринках [7].

О. Боднар та І. Стемковська розглядають сертифікацію як ключовий елемент системи управління якістю, що виконує функцію підвищення конкурентоспроможності продукції, робіт і послуг. Вони підкреслюють, що сертифікація є дієвим, хоча й витратним механізмом, здатним не лише підтвердити відповідність установленим вимогам, а й оптимізувати виробничі процеси загалом. Особливе значення надається розмежуванню між обов'язковою сертифікацією, яка забезпечує дотримання мінімальних стандартів безпеки та якості, і добровільною, що використовується як маркетинговий інструмент для підвищення довіри споживачів до продукції. Автори акцентують, що сертифікація відіграє особливу роль у сфері дистанційної торгівлі, де відсутність безпосереднього контролю створює додаткові ризики для покупців. Водночас вона є складовою частиною ширшої системи стандартизації та має здійснюватися відповідно до сучасних міжнародних вимог з урахуванням розвитку цифрових технологій і процесів гармонізації з міжнародними стандартами [8].

Для прикладу наводимо постанову Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2016 р. № 163 «Про затвердження Технічного регламенту засобів вимірювальної техніки», якою передбачено, що сертифікація у сфері природного газу проводиться через процедури оцінювання відповідності. Такі процедури є обов'язковими для введення в обіг чи експлуатацію засобів вимірювальної техніки, зокрема лічильників газу, і вимагають від виробників гарантування відповідності продукції технічним вимогам, проведення сертифікаційних випробувань, маркування знаком відповідності та зберігання технічної документації упродовж десяти років [9]. Адміністративний примус у цій сфері реалізується у формах ринкового нагляду з боку державних органів, які мають право перевіряти документацію, здійснювати контроль, а в разі виявлення порушень – зобов'язати суб'єктів господарювання вилучати чи відкликати продукцію. Якщо ж існує ризик для безпеки або споживачів, виробники чи імпортери мають негайно повідомити орган ринкового нагляду та вжити необхідних коригувальних заходів [10].

Р. Раїмов, аналізуючи правове регулювання діяльності суб'єктів природних монополій на ринку природного газу, визначає адміністративний примус як інструмент державного впливу, спрямований на забезпечення дотримання ліцензійних умов, стандартів якості, вимог прозорості діяльності та захисту прав споживачів. До його основних форм належать попередження, штрафи, зупинення чи анулювання ліцензії, що застосовуються в разі порушень, як-от відмова в доступі до інфраструктури, діяльність без ліцензії, недотримання тарифної політики або правил обліку й технічних норм. Ці заходи мають не лише каральний, а й запобіжний характер, оскільки мають відвернути системні порушення, здатні поставити під загрозу безпеку постачання та публічний інтерес. Адміністративний примус у такому розумінні є складовою правового механізму забезпечення балансу між економічною свободою ліцензіатів і державними та суспільними інтересами, а його особливість полягає в поєднанні превентивних зобов'язань із можливістю оперативного примусового реагування. При цьому санкції НКРЕКП, як підтверджує практика, мають реальний вплив і суттєві фінансові наслідки для порушників, змушуючи їх дотримуватися встановлених вимог [11].

Слід підкреслити, що в Україні поняття адміністративного примусу не закріплено як окремий термін на законодавчому рівні, проте його правова основа випливає зі структури, змісту та функційного призначення, визначеного в Кодексі України про адміністративні правопорушення. Найбільш чітко відповідні положення відображені в нормах, які регламентують заходи забезпечення прова-

дження у справах про адміністративні правопорушення, а також у переліку адміністративних стягнень [12]. Окрім КУпАП, загальні засади застосування адміністративного примусу містяться й у Законі України «Про Національну поліцію» [13], Законі України «Про державну прикордонну службу України» [14], Законі України «Про Службу безпеки України» [15] та інших нормативних актах, що регулюють діяльність уповноважених органів, наділених правом застосовувати заходи адміністративного примусу.

У сфері публічного адміністрування ринку природного газу ключову роль відіграє поєднання сертифікації та адміністративного примусу, що забезпечує прозорість, безпеку й належну якість газових послуг. Сертифікація використовується для підтвердження відповідності обладнання, процедур і персоналу встановленим нормативним критеріям, які охоплюють екологічні вимоги, технічну безпеку та захист прав споживачів. Так само адміністративний примус реалізується через застосування санкцій Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), у разі порушення ліцензійних умов чи стандартів.

Відповідно до Закону України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» сертифікація є одним із центральних механізмів підтвердження відповідності продукції, процесів чи послуг установленим вимогам. У статті 1 цього Закону сертифікація визначається як підтвердження відповідності третьою стороною, що означає її незалежність від виробника або споживача. Вона здійснюється органами з оцінювання відповідності, які призначаються уповноваженим державним органом, і є складовою процедур оцінювання відповідності, передбачених технічними регламентами. Сертифікат є умовою доступу продукції на ринок або введення її в експлуатацію, забезпечуючи дотримання вимог безпеки, охорони здоров'я, довкілля чи інших суспільних інтересів. Закон передбачає як обов'язкову сертифікацію для визначених категорій продукції, так і добровільну, що ініціюється суб'єктами господарювання з маркетингових чи репутаційних міркувань, закріплюючи при цьому презумпцію відповідності для продукції, виготовленої за гармонізованими європейськими стандартами [16].

Показовим прикладом є постанова Кабінету Міністрів України про затвердження Технічного регламенту природного газу, що встановлює вимоги щодо обов'язкового дотримання фізико-хімічних показників (ФХП) газу, що вводиться в обіг або передається на ринок. Норми регламенту поширюються на виробників, імпортерів, операторів ГТС, ГРМ, газосховищ та LNG-установок. Сертифікація реалізується через оформлення паспорта фізико-хімічних показників та протоколів випробувань, виданих акредитованими лабораторіями, що діють як органи з оцінювання відповідності. Регламент також передбачає державний ринковий нагляд, який здійснюється Держпродспоживслужбою, наділеною повноваженнями з контролю, припинення порушень, виявлення та усунення невідповідностей. У цьому контексті адміністративний примус виявляється через класичні інструменти державного впливу, контрольні перевірки, вимоги щодо усунення порушень та запровадження коригувальних заходів, що гарантує захист суспільних інтересів у сфері енергетичної безпеки [17].

**Висновки.** Спеціальні інструменти публічного адміністрування у сфері ринку природного газу мають правову природу, що визначає їхню легітимність та обов'язковість для всіх учасників аналізованого ринку. Вони спрямовані на забезпечення публічного інтересу через регламентацію діяльності суб'єктів господарювання, які функціонують у сфері природних монополій. До таких інструментів належать сертифікація та адміністративний специфічний примус, які є взаємопов'язаними засобами гарантування безпечності та якості. Сертифікація підтверджує відповід-

ність установленим технічним і безпековим нормам, тоді як адміністративний примус забезпечує їхнє обов'язкове виконання. Завдяки цьому спеціальні інструменти поєднують дозвільні процедури з засобами впливу, що запобігають порушенням.

Сертифікація у сфері ринку природного газу є ключовим інструментом підтвердження. Її роль закріплена в законодавстві, де сертифікація визначається як підтвердження незалежною третьою стороною, що гарантує об'єктивність і неупередженість. Сертифікація поділяється на обов'язкову, яка є умовою доступу продукції на ринок, і добровільну, що використовується для підвищення конкурентоспроможності та репутаційної привабливості.

Специфічний адміністративний примус у публічному адмініструванні ринку природного газу розглядається як специфічна форма державного впливу, що застосовується для захисту публічного порядку, національної безпеки та прав споживачів. Його особливістю є можливість використання як у разі правопорушення, так і в ситуації

нагальної потреби у невідкладному втручанні. Застосування адміністративного примусу в аналізованій сфері охоплює такі форми, як накладення штрафних санкцій, зупинення чи анулювання ліцензії. Ці заходи мають подвійний характер: вони не лише карають за вчинені порушення, а й запобігають системним загрозам у сфері енергетичної безпеки.

Отже, спеціальні інструменти публічного адміністрування ринку природного газу виконують ключову роль у формуванні стабільного та прозорого енергетичного середовища. Сертифікація гарантує відповідність продукції та процесів нормативним вимогам, тоді як специфічний адміністративний примус забезпечує їхнє дотримання через застосування заходів впливу. Поєднання цих інструментів дозволяє досягати балансу між економічними інтересами суб'єктів господарювання, правами споживачів природного газу та суспільними потребами. Вони сприяють підвищенню довіри споживачів, гармонізації з міжнародними стандартами та розвитку конкурентного ринку.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Адміністративне право та адміністративний процес. Повний курс : підручник / В. Галунько, П. Діхтєвський, А. Берлач та ін.; за заг. ред. В. Галунька, В. Феліка. Вид. 5-те. Одеса : Видавництво «Юридика», 2025. 700 с.
2. Кривицький Ю. В. Механізм правового регулювання в сучасній теорії права. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 4. С. 75–79.
3. Ківалов С. В., Біла-Тіунова Л. Р., Білоус-Осін Т. І. Адміністративне право: навчально-методичний посібник (для здобувачів вищої освіти денної форми навчання). Одеса : Фенікс, 2019. 136 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12119>
4. Галунько В. Діхтєвський П., Берлач А. та ін. Адміністративне право та адміністративний процес в умовах воєнного стану: навчальний посібник. / за заг. ред. В. Галунька, В. Феліка, Одеса: Видавництво «Юридика», 2024. 622 с.
5. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України: академічний курс: підручник: у 2 т. Т. 1: Загальна частина / за ред. В. Б. Авер'янова. Київ.: Юридична думка, 2007. С. 375–378.
6. Стойко І.І. Шерстюк Р.П. Стандартизація, сертифікація, метрологія (програма, курс лекцій, практичні заняття, самостійна робота, індивідуальні завдання, термінологічний словник, тести, нормативні документи). Навч.-метод. посібник. Тернопіль: ТНТУ. 2023. 224 с.
7. Гончаренко І. І. Сертифікація як інструмент забезпечення якості продукції в контексті євроінтеграції України. *Публічне право*. 2021. № 1 (41). С. 64–68.
8. Боднар О. В., Стемковська І. В. Стандартизація і сертифікація як засіб забезпечення якості. *Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки)*. 2022. № 1(46). С. 8–13. DOI: 10.31388/2519-884X-2022-46-8-13. URL: <https://oj.tsatu.edu.ua/index.php/zbirnyk/article/view/332>
9. Про затвердження Технічного регламенту засобів вимірювальної техніки. Постанова Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2016 р. № 163. *Офіційний вісник України*. 2016. № 20. Ст. 799. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/163-2016-%D0%BF#Text>
10. Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції : Закон України від 02 грудня 2010 № 2735-VI. База даних «Законодавство України». *Верховна Рада України*. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2735-17>
11. Раїмов Р. І. Адміністративно-правове регулювання діяльності суб'єктів природних монополій у сферах енергетики та комунальних послуг – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Суми: Сумський державний університет, 2020. 20 с. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/77751>
12. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 – 212-24). Кодекс України; Закон, Кодекс від 07.12.1984 № 8073-X. База даних «Законодавство України». *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/80731-10>
13. Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
14. Про державну прикордонну службу України: Закон України від 03 квітня 2003 р. № 661-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 27. Ст. 208. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text>.
15. Про Службу безпеки України: Закон України від 25 березня 1992 р. № 2229-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 382. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>.
16. Про технічні регламенти та оцінку відповідності : Закон України від 15.01.2015 № 124-VIII. База даних «Законодавство України». *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/124-19>
17. Про затвердження Технічного регламенту природного газу: постанова Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2021 р. № 859. *Офіційний вісник України*. 2021. № 74. Ст. 4712. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/859-2021-%D0%BF#Text>